

Foto 1 & 2 - Grauwe klauwier man & vrouw

Paul vd Poel

De grauwe klauwier (Lanius collurio) op de rode lijst

Paul van der Poel

De grauwe klauwier is een zomervogel van ruige, half open gebieden met jonge bomen (meidoorns zijn zeer geliefd) en struweel van bijvoorbeeld hondsrozen, egelantier en bramen. Als voornaamste bestanddeel van hun voedsel is het belangrijk dat er veel grote insecten, zoals kevers, hommels en bijen voorkomen. Omdat deze 's winters (vrijwel) niet voorhanden zijn, brengt de grauwe klauwier de winter in Afrika door. Door de achteruitgang, veroorzaakt door overbemesting, pesticiden, grootschalige landbouw, etc. is de soort op de rode lijst terechtgekomen. Verder speelt het verdwijnen van geschikte plaatsen waaronder woningbouw, industrieterreinen, wegen en dergelijke een rol. Als er een soort is die in aanmerking komt als milieu-indicator, dan is dat wel de grauwe klauwier.

Als het beestje maar een naam heeft

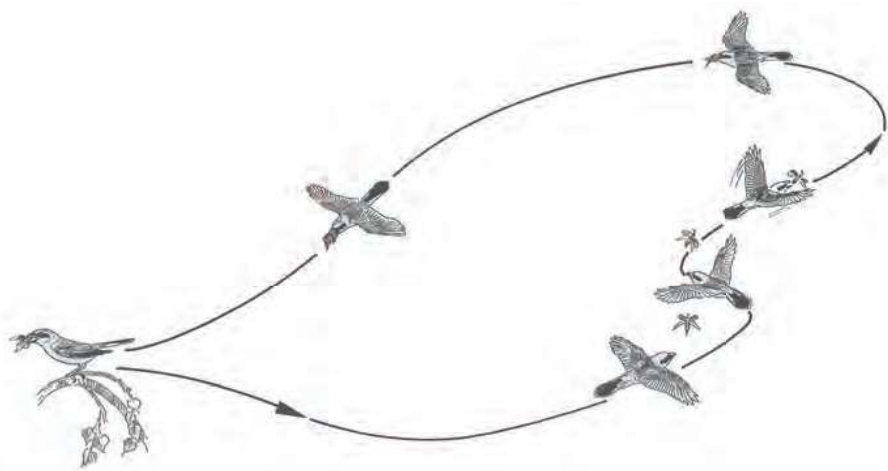
De gewoonte van klauwieren om hun prooi te spietsen aan scherpe punten van dorens, prikkeldraad en uiteinden van (dode) takjes heeft mogelijk geleid tot hun benaming. Klauwier staat voor haakspijker, of haakvormig voorwerp (Eigenhuis 2004). Mijs inziens zou dit overigens ook kunnen slaan op de (vorm van) de bovensnavel, die sterk op die van roofvogels lijkt. In het verleden werden deze zangvogels trouwens ingedeeld bij de roofvogels. De naam "grauwe" klauwier is overigens nogal misleidend. Het mannetje heeft een mooie roodbruine rug, parelgrijze schedel, nek en stuit, en lichtroze onderdelen. Het vrouwtje kan ook niet bepaald grauw genoemd wor-

den met haar prachtig gedekte bruine tinten. Dat de grauwe klauwier ooit een bekende verschijning was in ons land blijkt wel uit de vele volksnamen. Sommige volksnamen verwijzen naar het uiterlijk van het mannetje grauwe klauwier, zoals rode tuinvalk, rode wurger en rode schaapekster, maar ook grijze klaauwier en bonte klepper. Vanwege de typische gewoonte van klauwieren om hun prooidieren op iets scherp te prikken, is er ook een reeks volksnamen die daar naar verwijst, zoals wurger, Kaïn, judas, moordenaar, wreedaard, bonte/ bruine dorendraaier, bremspelder, spietser en vinkenbijter, haakklauwier, veldklauwier, vinkevaalke en wreedaard. De wetenschappelijke naam die door Linneaus gegeven is aan de

grauwe klauwier luidt *Lanius collurio*. Hierin is 'lanius' de latijnse geslachtsnaam met de betekenis slachter, slager of beul. Het latijnse werkwoord *laniare* betekent verscheuren. De soortnaam 'collurio' is een latijnseweergave van de griekse vogelnaam *κολλοριον*, waarbij het onduidelijk is om welke vogelsoort het precies gaat. Waarschijnlijk wel om een klauwier.

Voedsel en voedselbehandeling

Zoals eerder vermeld, jaagt de grauwe klauwier vooral op grote insecten. Deze worden vanaf een zitplaats waargenomen. Zitplaatsen zijn meestal de top van een struik of boompje, maar kunnen ook bestaan uit draden, hekken, landbouwwerktuigen, enz. Voor vlie-

Figuur 3 - Jachtvlucht

(veldschets F. Weick)

gende insecten wordt de lucht scherp in de gaten gehouden door de kop in alle richtingen te draaien. In figuur 3 is weergegeven hoe een grauwe klauwier eerst in glijvlucht op een vliegend insect afgaat, dan de achtervolgingsvlucht inzet en na de vangst terugkeert op de zitpost. Soms doet de jachtvlucht aan die van de bijeneter denken. Grauwe klauwieren zijn zeer bedreven in deze techniek en in geschikte biotopen worden vaak grote aantallen libellen gevangen. Bodemdieren, zoals kevers, muizen en reptielen, worden op de grond gepakt met de snavel. Zoals bij alle klauwieren worden prooien die niet meteen geconsumeerd worden opgeslagen in een soort provisiekast door ze te spietsen op scherpe uitsteeksels van doornige struiken of zelfs op prikkeldraad. Grote prooien moeten ook gespietst worden om ze met de snavel te kunnen verwerken tot hapklare brokken (figuur 4).

Voorkomen in Nederland

Zoals uit de vele volksnamen kan worden opgemaakt moet de grauwe klauwier ooit een bekende verschijning zijn geweest. Mogelijk waren er aan het begin van de 20e eeuw nog enige duizenden broedparen, terwijl de stand rond 1960 geschat wordt op ruim 400 broedparen. Rond 1985 werd het dieptepunt bereikt met 80 - 140 broedparen. De eerste broedvogelatlas, gebaseerd op veldwerk van 1973-1977, stelt de totale broedvogelpopulatie op 150 paren en vermeldt dat de soort onder andere van de Utrechtse Heuvelrug verdwenen is. Voor de zelfde periode van de eerste broedvogelatlas bestaat ook een schatting van 160-200 paren (Hustings & Bekhuis 1993). De tweede broedvo-

gelatlas geeft op basis van veldwerk uit 1998-2000, Sovondata en gegevens van de Stichting Bargerveen een schatting van 200 paren.

Populatieherstel

De afname van de grauwe klauwier geldt vooral voor gebieden, waar in het kader van ruilverkaveling, grootschaliger landbouw en dergelijke, thans de boom- en struiksingels met meidoorn en sleedoorn verdwenen zijn. Ook de duinen langs de Noordzeekust en de Waddeneilanden zijn geleidelijk geheel verlaten door de soort ten gevolge van verruiging en verdroging. Toen overal in het land de stand achteruitging vormde het Bargerveen (Dr.) een bolwerk, dank zij de daar specifiek op de grauwe klauwier gerichte beheer-maatregelen. Er trad hierdoor een lichte populatieherstel op. In diverse gebieden zijn inmiddels vergelijkbare beheer-maatregelen getroffen en zijn verheugende toenames te zien, bijv. Maasheggen landschap en Fochteloërveen. Ook enkele plekken op de Veluwe laten een goede stand zien, met name op - voor het publiek niet toegankelijke - militaire

Foto 4 Gespietste muis

Paul vd Poel

oefenterreinen. Er zijn echter nog te weinig gegevens beschikbaar bij Sovon om een trendanalyse te maken.

In het werkgebied van onze vogelwerkgroep zijn weinig concrete waarnemingen van broedgevallen, hoewel die er ongetwijfeld zijn geweest. Uit het archief van de VWG zijn waarnemingen bekend uit de Tweede Wereldoorlog van twee tot vier mogelijke broedparen bij de plassen rond Kortenhoef en in 1965 was er sprake van nestindicerend gedrag op het landgoed Gooilust.

Kansen voor de grauwe klauwier in het Gooi

Omdat het aangetoond is dat grootschalig met de juiste beheer-maatregelen goede resultaten geboekt worden, begon ik enkele jaren terug na te denken of ook kleinschalig succes kan worden geboekt. Door de waarnemingen van de grauwe klauwier in het werkgebied van de VWG te analyseren, kwam naar voren dat de Gooimeeroevers en directe omgeving mogelijk potentie hebben als leefgebied. Het Vogelringstation Het Gooi van de vogelwerkgroep heeft daar vangsten van deze soort gedaan en hij is er al een keer in het broedseizoen de soort is waargenomen. Vooral deze feiten deden mij besluiten Staatsbosbeheer te vragen hoe zij stonden tegenover plannen voor de inrichting voor de grauwe klauwier van hun terrein ten oosten van het Speelpark Oud Valkeveen. Hun positieve houding resulteerde in het plan dat ik hiervoor opstelde en waarvoor ik subsidie aanvraag en verkreeg bij het Dineke Sluijters Vogelfonds van de VWG. Staatsbosbeheer regelde hiervoor de nodige vergunningen en inmiddels is het leeuwendeel van de werkzaamheden uitgevoerd op het moment dat ik dit schrijf. De werkzaamheden bestaan uit het kappen van een groot aantal bomen - veel Amerikaanse vogelkers, maar ook eik en esdoorn - om de aanwezige meidoorns vrij te stellen. In dit half open gebied zullen meidoorns en hondsrozen geplant worden. Door het warme najaar kon levering van het plantgoed pas laat plaats vinden (afharderen van de struiken). Doordat de medewerkers van het ringstation het ter plekke gegevens hebben verzameld in het kader van het BMP (Broedvogel Monitoring Project) van Sovon is be-

Foto 5 Paartje grauwe klauwier in omgeving nestplaats

Paul vd Poel

kend wat er broedde. Na voltooiing van het project kan een mooie vergelijking gemaakt worden tussen de broedvogelgegevens in de oude en de nieuwe situatie. De veranderingen zullen - ongeacht of er al snel een grauwe klauwier zal komen of niet - positieve resultaten hebben voor allerlei zangertjes, zoals zwartkop en grasmus.

Om nog een mogelijke vestigingsplaats voor de grauwe klauwier te creëren, maar vooral ook om iets te doen voor akkervogels zette ik een project op voor twee akkertjes van het GNR (Goois Natuurreservaat). Dit project wordt gerealiseerd bij twee naburige akkertjes grenzend aan de Bestevaer en Zeeweg. Hiervoor verkreeg ik subsidie van het IJsvogelfonds van Vogelbescherming en geld van de Provinciale Pluk van de

Pettefletprijs van de Milieufederatie Noord-Holland. Ook hier is inmiddels een aantal bomen gekapt en is de Amerikaanse vogelkers verwijderd. Alleen een meidoornhaag - vooral bedoeld om honden te weren - is reeds ingeplant langs de openbare weg. Meidoorns, sleedoorns, hondsrozen en egelantieren moeten nog geplant worden om een aantrekkelijk biotoop te bieden voor de grauwe klauwier. Ik hoop in de toekomst positief te kunnen berichten over deze fraaie vogelsoort. De terugkeer als broedvogel zal mogelijk een aansporing zijn voor allerlei instanties en financiers om meer van dit soort kleinschalige biotoopverbeteringen te realiseren en daarmee de leefbaarheid voor mens en dier te vergroten.

Geraadpleegde literatuur:

Blok, H. & ter Stege, H. 1995: De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis. Uitgave in eigen beheer: 228-229.

Boele, A., J. van Bruggen & Hustings, F. 2012: Broedvogels in Nederland 2012. Sovon-rapport 2014/13: 84-86

Burg, A. van den, Nijssen, M. Geertsema M., Waasdorp, S. & van Nieuwenhuyse, D. 2011: De grauwe klauwier - ambassadeur voor natuurherstel. KNNV Uitgeverij, Zeist: 5-103

Coomans de Ruiter, L., van Heurn, W.C. & W.K. Kraak 1947: Beteekenis en etymologie van de wetenschappelijke namen der Nederlandsche vogels. Club van Nederlandsche Vogelkundigen: 27-28

Eigenhuis, K.J. 2004: Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen. Stichting Dutch Birding Association: 189

Glutz von Blotzheim, U.N. & Bauer, K.M. 1993: Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 13/II, Passeriformes (4. Teil). AULA-Verlag Wiesbaden: 1140-1220.

Hustings, F. & Vergeer, J.-W. 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. KNNV Uitgeverij: 41, 44-45, 438-439

Panov, E. N. 2011: The True Shrikes (Laniidae) of the world Ecology, behaviour and evolution. Pensoft, Sofia: 475-515

Teixeira, R.M. (samenstelling) 1979: Atlas van de Nederlandse broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 's-Graveland: 344-345.

Internet:

<https://www.sovon.nl/nl/soort/15150>.

http://www.vogelbescherming.nl/vogels_kijken/vogelgids/zoekresultaat/detailpagina/q/vogel/64/tab/Aantal

WIJZIGINGEN LEDENREGISTER

Nieuwe leden

Dijksma, J
Hermsen, R
Koopmans, K
Loo, B. van
Loo, M. van
Middelaar, T
Overmeer, M. I.
Tasseron, M
Taseron-Tillen, A
Teisman, J

Geroyeerde leden

Bodisco Masink, F
Romkes, E
Romkes, M

Overleden

Daal, H.M.A. van
Lawson-Bruijne

Opgezegde leden

Allema, A
Beeck Calkoen, J.Th.D v
Beltman, M
Berge, B. ten
Berger, J.P.C.
Berkel, D. van
Colijn, L
Dierdorp, P.H.
Dinkla, A
Doorn, M

Doorn, P

Eijpe, G.C.
Ezendam, A
Ezendam, E
Flierman, A.J.
Heijden, M. van der
Hemmes, A
Herbert, J
Heusden, N. van
Heuwekemeijer, B.A.
Hoekstra, D
Hogeweg, E

Kleinjan, H.R.

Kok, P.H.
Laak, AJW van der
Lange, E. de
Langenkamp, H.J.
Leenen, M
Leen-StMaartensdijk M vd
Mets, W
Nuyten, A
Oskamp, J
Plomp, C.T.
Potenger, B

Peilink, G.J

Resing, H
Schipper, A
Schmittmann, P
Schotman, P
Senden, M
Sonius, P
Stigt-Thans vDijk, N van
Taylor, P
Westhoff, H
Willemstein, R
Zaane, A. van